

Küreselleşen Sermayenin Kültür

Aşkı

İnsanlığın
Evrensel
Kültürünün
Emperyalizmden
Çektikleri

Baki MURAT

Kültürel Yapılanma Grubu
Seminer Serileri
Melbourne, Kasım 2003

Son on yıl içinde yapılan politik tartışmaların hemen hemen hepsinin ‘Küreselleşme’ olgusuna değindiğini söylemek yanlış olmaz. Farklı politik görüş ve hareketler, kapitalizmin bir alt-devresi olarak nitelendirilebilecek bir olguyu tartışarak, konuya kendi politikaları temelinde bir açıklama getirmeye çalışıyorlar. Bazı kesimlerin küreselleşme olgusuna 21 yüzyılda ortaya aniden çıkan yeni bir olgu gibi yaklaşımları, kendinlerini sonuçsuz yıpratmalarından başka bir işe yaramıyor doğal olarak.

Küreselleşme sözcüğünün yoğun ve kaygısızca birden çok anlamda kullanılıyor olması, zihinsel olarak, nedenin etkiden ayrılmasına ve dolayısıyla kimin tarafından, kime, niçin ve hangi etkiyle ne getirip ne götüreceği yönünün belirsizleşmesine neden oluyor. Kavram üzerinde süren kördöğüşü, anlamsallığı kadar politik olarakta, sözcüğün daha çok belirsizleşmesine, hatta küreselleşmenin bir güç haline dönüşüp önünde durulamaz bir varlıkmiş gibi fetişleşmesini sağlıyor. Sözcüğün farklı yorumlanmasından doğan bütün bu belirsizlikler, analitik ve politik yaklaşımlarda olduğu gibi, küreselleşme olgusunun sosyal ve kültürel alanları etkileyen diğer unsurlarının da gözardı edilmesinin temelini oluşturuyor.

Bir üretim tarzı olarak, kapitalizmin sürekli genişleme ve yayılma dinamikleri içindedir. Bu nitelik, kapitalizmi, her zaman ‘küreselleşme’ (evrenselleşme demenin bir sakıncası yoktur-BM) eğilimini içinde barındıran bir olgu yapar. Bu nedenle kapitalizmin, herşeyiyle analiz edilip çözümlenmiş olması gereken bir zamanda, onun -kendince doğal olan- yayılma eğilimini küresel boyutlara taşıyor olmasını, bir bilinmezin karşısında gösterilen telaşla karşılamamanın anlamı yoktur. Kapitalizmin dinamikleri içinde düşünüldüğünde küreselleşme, varolan bir durumun (kapitalizm), kendi sürekliliği içinde bir başka yoğunlaşma ve merkezileşme dönemine girmesidir (dünyanın paylaşımında yeni bir düzen oluşturma). Marx, ‘kapitalizmle birlikte tarih, ilk kez dünya tarihi haline geldi’ demiştir. Bu öngörü onun kapitalist sanayi uygarlığının eninde sonunda küreselleşme sürecine ulaşacağını yıllar öncesinden tespit ettiğini gösterir.

Küreselleşme kavramı, Marx’ın da işaret ettiği gibi yeni birşey değil, kapitalizmin kendine öz dinamiklerini (genişleme, yayılma) coğrafik ve insan yaşamının her alanın etkileyecek şekilde daha çok etkinleştirmesi ve yaygınlaştırmasıdır. Sermayenin hızla küreselleşmesine karşı sağlıklı politikalar geliştirebilmek için öncelikle bu tespitin doğruluğunu kabul etmek gerekiyor. Bu noktada eğer ‘yeni olan’ bir şeyden bahsetmek gerekirse, onunda, küreselleşmenin kendisinden çok, kapitalizmin küreselleşme sürecinin -teknolojik gelişmelerin de etkisiyle- son yıllarda daha çok hızlandırılması olduğu söylenebilir.

Küreselleşme, sözcük anlamıyla dünya çapında ekonomik, siyasal, kültürel merkezileşme demektir. Bu merkezileşme, dinamik bir olgudur ve yüzlerce yıldır, her alanda kendine yerel (ulusal, bölgesel) alanı

yıkarak gelişmektedir. Bu gelişme bir nesnel süreç olmasının yanında, bilinçli, amaçlı, ideolojik, politik yönlendirmeyi de içinde barındırır. Bu açıdan bakıldığında da, 'küreselleşme' olgusunun sadece kapitalizme ait bir durum olabileceğini düşünerek ona karşı olmak hem anlamsız hemde yanlış olacaktır.

Bilindiği gibi mevcut tarihsel çelişkiler, belirleyenler üzerinde oluşan güçlerin ekonomik, politik, ideolojik, örgütsel düzeyleri ve etkinlikleri sayesinde dönemselsel özgün süreçler olarak kendilerini ortaya koyarlar. Küreselleşme, bu türden bir çok özgün sürecin bağrında gelişen ve her zaman amaçsal ve zihinsel olarak varolan ama kendisinden önceki süreçlerin adeta görünmeyen yüzü olarak yaşayagelir bir dönemdir. Bu nedenle, bu olguyu hangi grup veya tarafın ne amaçla gündeme getirdiği önemli bir durumdur. Ezilenler ve sömürülenlerin, tarihsel bir süreç olarak ortaya çıkan küreselleşme (evrenselleşme) olgusuna karşı olacakları nokta, küreselleşme kavramının kendisine değil, küreselleşme sürecinin sermayenin (burjuvazinin) etkisinde gelişmesine olmalıdır. Çünkü sonuçta her sınıf kendi ideolojisinin ve toplumsal yapılanma şeklinin küreselleşmesini hedeflemektedir.

Böylesi bir anlayışla küreselleşme olgusuna yaklaşım, gerek Ekim Devrimi ve ardından kurulan Sovyetler Birliği ve gerekse Sosyalist Blok süreçlerinin de, birer 'küreselleşme' eylemi olduğunu bizlere gösterecektir. Bu eylemler, ezilen kesimlerin karşı durmalarının yada reddetmelerinin anlamsız olacağı tarihsel gelişmelerdir. O halde, bugün, o zamanlarda, ezilenlerin düşünsel ve eylemsel pratiklerinin yerkürenin her yanına yayılmasına karşı olanlar gibi davranmanın anlamı nedir? Sermayenin bugün AB ve Avrupa kıtasında yaşama geçirmeye çalıştığı bölgesel küreselleşme oluşumuyla, 85 yıl önce SSCB'nin kuruluşuyla gerçekleşen hareketin arasında amaçsal olarak fark yoktur. Bu iki pratiği birbirinden ayıran yeğane nokta, birinin sermayenin diğerinin ise emeğin hegemonyasında gelişen birlikler yada küreselleşme (bölgesel) eğilimleri olmalarıdır. Bu nedenle, küreselleşme olgusunun yeni olmadığı en başta kavranması ve yeni olması yada yenilenmesi gereken, kapitalizmin yayılcı ve genişleyici dinamiklerinde hayat bulan bir küreselleşme sürecini ve anlayışını, insandan yana bir küreselleşme hareketine (enternasyonalizm) dönüştürmenin somut pratiklerini geliştirmek olmalıdır.

Öylesi bir gelişim, tüm dünya halklarının, tarihsel süreçleri içinde kendi kültürlerinde doğup gelişen ama emperyalist bir dünyanın merkez-kaç kuvvetine kapılmaya eğilimli gerici ve tutucu unsurlarını terkedip, tüm insanlığın evrensel değerlerini oluşturacak bir kimlik ve kültürü (evrenselci-hümanist) birlikte yaratabilmesiyle mümkün olabilir. Bunun için öncelikle, küreselleşmenin onun hangi toplumsal kesimin etkisinde geliştiğini kavramak gerekiyor. Küreselleşme sürecine olgunun kavramsal anlamını gözününe almadan toptan bir karşı duruş, insanları kapitalizme karşı durdukları düşündükleri bir boyuttan onun etkisini daha

çok artıracığı bir boyuta taşıyabilir. Küreselleşmenin karşılığında gelişmesi olasılığı bulunan yerel olana ilgi, insanları zihni olarak bir tür milliyetçiliğe doğru yaklaştırabilecek ve kendi içlerindeki hiyerarşik, merkeziyetçi, devletçi damarlardan köklü bir kopuş yaşamalarını engelleyecektir. Bu noktada, kapitalist küreselleşmeye karşı verildiği sanılan mücadele, kapitalizmin ekmeğine yağ sürmekten başka bir işe yaramayacaktır. Emegın, kardeşliğin, barışın, iyi ve güzel bir dünya düşünün de küreselleşebileceğini unutmamak gerekiyor. Bu yazının ileri bölümlerinde daha detaylı olarak ele alınacak ve karşı olunduğu belirtilen küreselleşme, ezen, sömüren, yıkan ve işgal eden bir sermayenin küreselleşmesini vurgulamak için 'sermayenin küreselleşmesi' olarak tanımlanacaktır.

Emperyalizm ve kültür arasındaki ilişki de tıpkı 'küreselleşme' gibi yeni bir olgu değildir. Bu iki olgu arasındaki tarihsel süreç, onların aralarındaki ilişkinin görünen yüzlerinden daha karmaşık ve kalıcı etkilerle yaşamlarımıza girmelerine neden olur.

Emperyalizm kendi tahakkümünü sürdürebilmek için her zaman iki tür araca ihtiyaç duymuştur: 'üretim' ve 'manevi' araçlara. Sermayenin genişletilmiş yeniden üretimi, fabrikalar, ulaşım yolları gibi üretim araçları aracılığıyla geliştirilir ve etkili hale getirilir. Öte yandan kapitalizm, kendi varlığını ve yaygınlığını sürdürmek için manevi araçlara da ihtiyaç duyar. Manevi araçlar, her zaman 'bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü duygu ve düşünce, dil, sanat ve yaşayış öğelerinin tümü' olarak tanımlanabilececek 'kültür' olgusunu hedef alır ve olgunun üzerinde yoğunlaşarak, emperyalist amaçların gerçekleşmesi için kullanılırlar. Yayılmacılığın sürdüğü zamanlarda başlayıp hala değişik şekillerde devam eden, askerlere ve tüccarlara eskilerde misyonerlerin, yeni zamanlarda her daldan bilimcilerin eşlik etmesinin nedeni, toplumların ilk önce 'manevi' bir motivasyonla kültürel talana alıştırmaları isteğidir. Bu tam sömürü öncesi 'alıştırmalar', kapitalizm için her zaman çok önemli olmuştur.

Emperyalist kurumların, dün olduğu gibi bugün de sürdürdükleri edebiyat ve sanat üzerinde bilinçli ve planlı müdahaleleri, manevi araçların yaşam içinde kullanımlarına iyi birer örnektir (Kültürel emperyalizm).

Bütün o manevi araçların kullanımı, bazılarının savunduğu gibi, yalnızca 'soğuk savaş yıllarındaki yaşanmış ve bitmiş değil aksine etkisini günümüzde daha artırarak sürdüren eylemlerdir. Çünkü emperyalizm, her zaman kültürel alana müdahaleyi, kendi varlık alanının genişletilmesi eyleminin bir parçası olarak görmüş ve bunu kesintisiz olarak sürdürmesi gerektiğine inanmıştır. Bunun nedeni, 'zihinsel' etkinin, her zaman ekonomik ve siyasal hegemonyanın bir aracı olarak görülmesidir. Kapitalizm (emperyalizm) ekonomik ve siyasal hegemonya hedefleriyle yayılıp, küreselleşmeyi sürdürdüğü sürece, kültürel alandaki saldırılarını da artırarak sürdürmeye devam edecektir.

Bugün, kalkınmış dünyanın tamamında, sanatsal üretim evrenlerinde görülen şey, kültürel üretim ve dolaşımın ekonomik zorunluluklar karşısında, zorlukla sağlanmış olan bağımsızlığının tehdit altında olmasıdır. Kendi yoz kültürünü hızla küresel boyutlara taşımaya çalışan kapitalizmin kültürel saldırılarından korunmak için verilecek mücadele, insanlığın kapitalizme karşı vereceği topyekün siyasi mücadeleden ayrılamayacak kadar iç içe geçmiş durumdadır. Bu nedenle, sermayenin (kapitalizmin) hızla küreselleştiği, ulusal ve kültürel sınırların, deyim yerindeyse kevgire çevrildiği bir dönemde verilecek kültürel mücadelenin, etnik, millet, din veya ulus temelinde mücadele olarak algılamaması, bu topyekün mücadelenin başarısı için ‘olmazsa olmaz’ ön koşuldur. Böyle bir anlayış ve kavrayış olmadığı sürece, yapılacak her eylem sonuçta, emperyalizmin saldırılarına karşı kültürü koruma mücadelesi değil, anti-emperyalizm kisvesi altında sürdürülen bir kördüğüşünden başka bir şey olmayacaktır.

Kültürel (yada yaşamın diğer alanlarında) mücadele verilirken, kapitalist güç içinde bölgesel güç oyunlarına dahil olacak çabalar, içeride ezilenler üzerinde baskı ve sömürüyü meşrulaştıracak ve sonuçta varolan eskimiş sistemi muhafaza etmenin çabalarına dönüşecektir. Dışarıda ise kapitalist ilişkilere tabii olarak bölgesel bir güç olma kaygısı taşıdıkları için özde kapitalizme ve onun etkisi altında gelişen sermayenin küreselleşmesine karşı sürdürülecek küresel hareketlere dönüşemeyeceklerdir. Bu anlamıyla kapitalizme, yani sömürü ve işgale özünde karşı çıkmayan kesimlerin vereceği kültürel mücadele, tüm insanlığın kültürel mücadelesini oluşturmaya değil, sınırları belirlenmiş bir topluluğun aşırı ırkçı ve milliyetçi duygularının hayat bulacağı bir milli kültür olgusunun gelişmesine neden olacaktır. Bu şekilde verilecek sınırlı, milli kültür mücadelesi, kendi yoz kültürünü, egemenleştirmeye çalışan emperyalizmin karşısında, daha çabuk anlamsızlaşacak ve daha büyük bir hızla etki altına alınacaktır.

Bugünün insanı, her insanın, yaşadığı topluma doğrudan müdahil olabileceği, insani ölçekte, hiyerarşik olmayan, kültürel ve cinsel tercih farklılıklarını soğurmadan farklılıkları ile birlikte yaşayabilen, insani değerleri herkesçe paylaşılan demokratik ve özgürlükçü bir toplumu hedeflemelidir. İnsanın koruması ve yaşatması gereken her ilke ve erdem, böylesi biricik bir kültürden yükselebilir. Sömürünün, savaşın, açlığın, yoksulluğun olmadığı ve herkesin sağlıklı bir kolektif kimlik ve kültürü yaşadığı bir dünya, ancak ortak bir kültür ve kimliğin küreselleşmesiyle mümkün olabilir. Hızla küreselleşen kapitalizmin, asıl talan etmek, yoketmek, varolmaması için elinden geleni yapmak istediği kültür, tüm insanlığın birlikte yaratacağı ‘evrensel’ bir kültürdür.

Bugün dünya yüzünde kültürel saldırılara uğramayan coğrafya bulmak imkansız gibidir. Binlerce yıldır yaşanan işgaller, savaşlar, imparatorluklar kültürleri birbirine katıp karıştırmıştır. Bu küllerin arasında etnik, dinsel, milli ve uluslara dayalı öz kültürleri aramanın

sağlıklı bir mantığı olamaz. Söylenmesi ve yapılması gereken, sermayenin küreselleşmesine karşı verilecek mücadeleyi, sermayenin yaptığından çok daha hızlı bir şekilde insani bir temelde küreselleştirmektir. Tarih içinde harmanlanıp günümüze kadar gelebilmiş tüm kültürlerin ve değerlerin küresel (evrensel) boyutlarda bir araya getirilip yeniden harmanlanması, o mücadelenin hayat bulacağı kültürü de kendiliğinden yaratacaktır. Evrensel insanı şekillendirecek ve emperyalizmin saldırılarına karşı küresel birlik ve mücadeleyi gerektirecek insanlığın bu ortak kültürünü, kapitalizmin küreselleşen talanından korumak, sermayenin küreselleşmesine karşı olduğunu söyleyen kesimlerin görevidir. Tüm insanlığın birlikte oluşturacağı küresel-evrensel kültürü, sermayenin azgınlaşan küresel müdahelerinden koruma görevi, uzun bir çaba ve zamanı gerektiren bir görev olarak insanlığın önünde duruyor.

Sermayenin Küreselleşmesi

Emperyalist sermayeler arasında yaşanan çatışmalar dünyayı 1980 yılların başında yeni bir kavramla tanıştırdı; Yeni Dünya Düzeni. Bu kavramın oluşmasını hızlandıran süreci, artık genel eğilimin, egemen güç haline, yönelimin ise yapısal inşaya dönüşmesi gerektiğini söyleyen Uruguay Raundu başlattı. Round sonrası yaşanan bu süreci, sermaye çevreleri sonradan kulağa daha hoşgelen, etkin ve geleceğin ortak dünyasını çağrıştıran bir sözcükle, “KÜRESELLEŞME” sözcüğüyle tanımlanmayı tercih ettiler (1).

Yeni bir yoğunlaşma ve merkezileşme süreci, egemenler arasında yeni bir yapılanmayı ve dünyanın paylaşımında yeni bir düzeni zorunlu kılmaktaydı. Serbest bölgeler, ikili ve bölgesel yatırım anlaşmaları, yatırımların, finans piyasalarının, uluslararası ticaretin önündeki kısıtlamaların kaldırılması, özelleştirmeler, teknolojide yaşanan gelişmeler, üretim, çalışma ve istihdam koşullarında esnekleşme vb gelişmeler, eğilim olan gücün egemen olan güç haline gelmesini belirleyen faktörler olarak epey bir zamandır insanların yaşamlarına sokulmaktaydı (1).

Bir üretim tarzı olarak kapitalizm, sürekli bir genişleme ve yayılma dinamiğine sahiptir. Yani kapitalizm ortaya çıktığından beri içinde sürekli olarak bir ‘küreselleşme (evrenselleşme)’ eğilimi taşır. Küreselleşme olgusuna, bu eğilimi gözönüne alarak yaklaşmak, bizi küreselleşmenin yeni ve orijinal birşey olmadığına ulaştırır. Küreselleşme, kapitalist üretimin özünde var olan bir başka eğilimin yüze çıkmasından başka birşey değildir. Bu noktada, bu teori, küreselleşme sürecini küçümsemek ve onun ortaya çıkaracağı somut durumları hafife almak için değil, yalnızca ‘süreklilik içindeki değişimi anlamak, ortaya çıkacak yeni olguları tahlil etmede yararlı olur’ gerçeğini unutmamak için vurgulanmaktadır (2). Kapitalizmin tarihi kadar eski olan küreselleşme ideali, insanlığın coğrafik, ekonomik, siyasal, kültürel olarak dünya kavrayışını derinleştiren her adımla, her gelişmeyle ve insanın bulunduğu köyün, semtin, kentin, ülkenin her bakımdan sınırlarını aşan bir dünya kavrayışı geliştirmesiyle yaşanagelen bir süreç olmuştur. Bu nedenle tarih içinde ki her yeni gelişmeyi ‘küreselleşme’ yönünde atılmış bir adım olarak algılamak gerekiyor (3). Marx’ın ‘kapitalizmle birlikte tarih ilk kez dünya tarihi haline geldi’ sözleri, kapitalist sanayi uygarlığının, küreselleşme eğiliminde ve yönünde büyük bir adım olduğunu vurgulamak için söylenmiştir. Bu açıklamaların ışığında, küreselleşmeye yüklenen farklı içerikleri ve anlamlar yeniden özetlemek gerekirse, küreselleşme (4):

- emperyalist-kapitalizm tanımlarının yerine yeni bir toplumsal formasyonu tanımlamayan bir kavram,
- tek başına, kapitalizmin dünyaya yayılması süreci,

- dünyanın durumunu gizleyen, gerçeklikleri çarpıtan salt ideolojik bir içerik,
- emperyalizmin karşısına (ya da tersi) koyarak oluşturulacak bir zeminde tartışılması gereken bir olgu değildir.

Bugün salt sömürgeciliğe indirgenmiş bir emperyalizm tahlili, ya da onun yerine ikame edilen yeni bir toplumsal formasyon olarak “küreselleşme” tanımı dünyayı anlama ve dönüştürme de, temel belirleyen olan sınıf mücadelesinin üzerini örtmektedir. Çünkü, emperyalizmi, salt sömürgeciliğe ve blok olarak hareket eden homojen bir güce indirgemek, onun sermayeler arasındaki uzlaşmaz çelişkilerin neden olduğu çatışmaların dünya bağlamında çözülmeye çalışıldığı ekonomik bir olgu olduğu gerçeğini gözden kaçırabilmektedir. Oysa, onun sömürgeci karakterini belirleyen temel zemin bu noktadadır. Sermayelerarası çatışmaların hangi araçlarla, hangi şiddette ve hangi güçlerle yürütüldüğü, emek sermaye temel çelişkisinin hangi güçler ve dengeler üzerinde yaşandığı ile doğrudan bağlantılıdır. Mevcut tarihsel uzlaşmaz çelişkiler, bu belirleyenler üzerinde oluşan güçlerin ekonomik, politik, ideolojik, örgütsel düzeyleri ve etkinlikleri ile, dönemsel-özgün süreçler olarak kendilerini ortaya koyarlar. Küreselleşme de, bu özgün süreçlerden biridir (4) ve ancak kapitalizmin ‘bir gün mutlaka’ özlemiyle açıklayacağı bir süreç olarak tanımlanabilir. Bu süreci, kapitalist sistemin yerine ikame değil, onun sürekli genişleme ve yayılma dinamiğinden kaynaklanan bir alt-evresi olarakta açıklamak daha doğrudur (1).

Öte yandan, sermayenin küreselleşmesini insanlığın ‘nihai kurtuluşu’ olarak sunan çevreler, sermayenin egemenliğinde gelişen küreselleşmeyi kutsarken, sürekli olarak kapitalist üretime özgü ebedi sorunu görmezlikten gelirler. Oysa sermayenin hızla küreselleşmesi dünya ölçeğinde ve uzun dönemde sorunları daha da büyütüp içinden çıkılmaz hale getiriyor. Rekabetçi konumunu korumak ve pazar payını artırmak için her firma, ‘verimliliği’ artırıcı, maliyetleri düşürücü önlemler alır. Bu nedenle, her seferinde daha çok işçi işten çıkarılır. Bu kapitalist önlemler, insanların ekonomik olarak daha yoksullaşmalarına ve dolayısıyla onların alım güçlerinin düşmesine neden olur. Bu garip ironi, kapitalistleri her seferinde yeni baştan, ürettikleri mallar için umutsuz bir pazar arayışına iter. Dolayısıyla, aldıkları kararlar tekil olarak ‘rasyonel’ görünmekle birlikte, kararlar toplamı tam bir irrasyonelliğe dönüşmüş olur. Söylenenlerin aksine, küreselleşmenin sermayenin güdümünde gerçekleşmesi, bugüne kadar olduğu gibi, yeni yeni kutuplaşmaların ortaya çıkmasına neden olur. İddia edildiğinin aksine, dünya bir bütün olarak ele alındığında varolan kutuplaşmalar, sermayenin küreselleşmesine paralel, daha fazla derinleşip daha fazla artmaktadır. Örneğin yeni sanayi ülkelerinin dünya ihracatındaki payı 1966-1987 aralığında %1.1’den %5.5’e yükselirken, tüm öteki azgelişmiş ülkelerin dünya ticaretindeki payı aynı dönemde %22.9’dan %15.4’e gerilemiştir (1).

Sermayenin küreselleşme süreci başlıca dört alanda belirgin bir değişime damgasını vurmaktadır.

- Emek-sermaye ilişkisi emek lehine dönmektedir. Dünyanın her yerinde farklı oranlarda da olsa reel ücretler düşüp, işsizlik artmakta ve gelir dağılımı bozulmaktadır. İşçi örgütleri hızla güç kaybını uğramaktadır.
- Üretici sermaye güç kaybına uğrarken finans ve rantiyeye sermayesi ön plana çıkmaktadır.
- Devlet sermaye ilişkisi, devletin düzenleyiciliği ve yönlendirciliği lehine aşınmaktadır
- Ulus devletler, kendi toprakları üzerindeki kontrolleri yitirmektedirler.

Tarafli bir liberalleşmeyi veya sermayenin etkinliğinde yayılan küreselleşmeyi bir kurtarıcı gibi sunanlar, dünyada hiçbir zaman görülmemiş boyutlara ulaşan şiddeti, eşitsizliği, dışlanmayı, yoksulluğu ısrarla gözden geçiriyorlar. Oysa, küreselleşme, insanların sömürsüz, özgür ve kardeşçe yaşayacakları bir dünya düşününde karşılığıdır. Bu yüzden, sermayenin hegemonyasında yada özgür ve sömürsüz bir dünya düşün de şekillenebilecek bir küreselleşmenin ayırdın da olmak gerekiyor. Sermayenin tahakkümünde oluşacak bir küreselleşmeyi Kurt Lauk sözleri çarpıcı bir şekilde açıklamaktadır: *'Aslında çok daha hızlı küreselleşebilirdik, fakat iki önemli engelle karşılaştık bu süreçte: demokrasi ve trilyonlarca dolar değerindeki emeklilik fonlarının kamu, yani ulus devletlerin kontrolünde olması. Doğrudan yatırımların veya bir başka deyişle sanayiinin küreselleşmesi için gerekli adımları zaten yıllardan beri kat ediyoruz. Ama artık, bizim için asıl önemli olan, finansal sermayemizi küreselleştirebilmek. Yani Borsalarda işlem gören hisse senetlerimizin prim yapması ve böylece Bilanço varlıklarımızın, sermayelerimizin bilanço değerlerinin giderek daha da büyümesi, büyümesi... Fakat bunun için Borsalara sürekli para girişi yapılması gerekiyor ve bu para da emeklilik fonlarında yatıyor. Bu emeklilik fonları (Pension Funds) özel Aracı Kurumların emrine tahsis edilecek olursa, Borsalara kanalize edilecek ve biz daha da zenginleşeceğiz. Diğer yandan, doğrudan yatırımlarımızın küreselleşmesinde de ciddi bir direnç ile karşılaştık: Demokratik Devlet yapıları. Bakın Asya sermayesi nasıl para kazanıyor. Çocuk işçi, kadın emeği, sendika, insan hakları gibi sorunlarla uğraşmıyor Asya sermayesi ve bu yüzden de kar marjları son derece yüksek. Çünkü bu bölgede ve G.Amerika'da dikta yönetimler iş başında. Fakat biz Avrupa'da ne yapıyoruz? Yok işçi hakları, yok sendikal haklar, yok insan hakları, yok sosyal güvenlik katkı payları sonuçta da karlarımız kuşa dönüyor. Demokrasiden vazgeçmek zorundayız' (7)*.*

Sermayenin yukardaki amaçları içeren küreselleşmesine karşı, ezilen ve sömürülenlerin, demokrasiden, insan haklarından, halkların

kardeşliğinden yana ve herkesin eşit, özgür ve barış içinde yaşayacağı bir küreselleşmeyi savunması, desteklemesi ve bu uğurda mücadele etmesi gerekmektedir.

* 1997 yılının Mayıs ayında bir Alman Vakfı tarafından İstanbul The Marmara Otelinin ihtişamlı konferans salonlarından birinde Mercedes-Benz Şirketinin Stuttgart'tan gelen Yönetim Kurulu Üyesi Dr. Kurt Lauk tarafından "Küreselleşmenin Nimetleri" başlıklı panelde bunlar konuşulurken, ne Dünyada ne de Türkiye'de toplumların MAI-Çok Taraflı Yatırım Anlaşması diye bir anlaşmadan haberi yoktu.

Politik hayatı belirleyen bir unsur olarak kültür

Kültür, *'bir topluluğun duyuş ve düşünüş birliğini oluşturan gelenek durumundaki her türlü yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının tümü'* olarak tanımlanabilir. *"Bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü duyuş düşünce, dil sanat yaşayış öğelerinin tümü"* zaman içinde farklı kültürel katkılardan beslenip gelişir. Toplulukları karakteristik olarak örnekleyen bütün bu sosyal davranışların öncelikle *'kuşaktan kuşağa geçmesi'* (8) ve zaman içinde *'öğrenilmiş ve paylaşılmış'* olması gerekmektedir (9). Bu iki özellik, bir kültürün aynı zamanda *tarihsel bir geçmişe* sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Toplumların gösterdiği sosyal davranışlar *'bilgi, inanç, sanat, ahlak, kural ve geleneklerden insanın toplumsal bir birey olarak kazandığı yetenekler ve alışkanlıklara'* kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Sosyal davranışların tümü, sosyolojik grupların (halk/toplum) kendine öz bir sosyolojik kimliğinin ve kültürünün oluşmasını sağlar. O zaman, kültürü, bir grubun dilinden, alışkanlıklarına, dini inancından sanatsal düzeyine kadar her ilişkiyi kapsayan sosyolojik bir bütünlük olarak açıklamak ta mümkündür. Bir kültürün varlığından söz edebilmek için olması gereken iki olgu; kültürün oluşması süreci yani *'zaman'* ve o kültürü zaman içinde oluşturup geliştirecek bir *'topluluk'* tur (10). Bütün geçerli ve gelenek halinde devam eden duyuş, düşünce, dil ve sanat anlayış öğeleri, bir toplulukta, zaman (tarih) içinde oluşagelen her türden değişikliklerden beslenerek kendini oluşturur (11).

Kültürün genel özelliklerine bakıldığında, sosyal bir olgu olması nedeniyle, çoğulcu olduğu görülür. Aydın, ve genel olarak, geçmişin ve geleceğin genel tarihi vizyonuna sahip sınıfların, halkların ve ulusların deneyimleriyle yoğunlaşıp gelişir. Bu özellik kültüre, geleceğin fenomenlerini görme bilincini ve açık bir vizyona sahip olma olanağını sağlarken aynı zamanda onu, güçleri ne derece olursa olsun, iktidardaki sömürücülere ve diktatörlere karşı başeğmemenin ve başkaldırmanın tohumları içinde barındıran bir olgu yapar. Kültürün, sanattan, ideolojiye, dinden insan davranışlarına uzanan geniş bir alanı kapsıyor olması, kültürü, kişilik, estetik ve politik gibi farklı perspektiflerden ele alılabilecek ve üzerinde tartışılabilinecek bir kavrama dönüştürür.

Kültür, bir estetik boyut, bir toplumsal yansıtma ve insani tatmin kaynağı olarak ele alınmasının yanında, politik hayatın önemli etkileyicilerinden biridir. Yani kültür, yaşamı şekillendiren ideolojik ve politik bütünlüğün önemli ve ayrılmaz bir parçasıdır ve kültürü, ideolojik olarak, *'insan öznelliği'* nin yada daha özel olarak *'sınıfsal bilinçliliğin yaratımı ve ifadesi'* olarak ifade etmek mümkündür.

Toplumların kültürel temellerini araştıran bilim dalı Antropolojidir. Hümanist bir bilim dalı olmasına rağmen, antropoloji, sadece belli kısıtlar (ilkel kültür, geleneksel tarzlar, yerli yaşama biçimi vb.) üzerinden çalışır ve kültürü oluşturan bütün günlük yaşam pratiklerinin,

ister geçmişte isterse günümüzde olsun, hem siyasal açıdan sömürgeleştirilmesinin hem de ikinci aşama olarak piyasa için metalaştırılmasının dinamiklerini tam olarak kavrayamaz. Oysa, antropoloji, geleneksel ya da çağdaş olsun, her alan ve momente ilişkin bilgisinde genel, genel olduğu kadar da siyasal içerimlere haiz bir bilim dalıdır. Yani Johannes Fabian'ın belirttiği gibi, “her türlü antropolojik bilgi doğası gereği zaten politiktir” (12).

Antropolojik bilginin genel çerçevesinin kültür olduğu anımsandığında, kültüre ilişkin bilgi edinme ve üretilen bilginin çeşitli biçimlerde siyasetin hizmetinde olması ya da siyasal içerimleri olması normaldir. O halde, kültürü siyasal ve iktisadi çıkar alanlarının dışında, pür akademik bir bakış, naif bir yaklaşım ve epistemik zihniyetle çözümlmek, sömürgeleştirme, metalaştırma gibi müdahaleci politika ve pratiklerin etkilerini görememek gibi bir sonuca yolaçar. Çünkü, kültür(ler), geçmişten geleceğe, atadan yeni kuşaklara, gelenekten yeni yapılara sadece tipik toplumsallaşma süreç ve dinamikleri içinde çeşitli muhafazakârlık biçimlerinin yeniden üretilmesi için bir ortam-araç olmanın çok ötesinde içerik ve biçimlere sahiptir. Bu yüzden, son kertede her kültürün politik ve iktisadi yasaların belirleyiciliği altında olduğunu söylemek yanlış olmaz. Hatta, çeşitli eşitsizlik ilişkilerinin (kast, sınıf, cinsiyetçilik vb.) yeniden üretilmesinde kültürler, ‘yatalıklık’tan ‘meşruiyet sağlama’ya değin çok çeşitli şekillerdeki ilişkileri de somutlaşırlar. Din, gelenek, dil, alışkanlıklar, nesnel ve öznel simgeler vb. bu tür ilişkilerin sayısız örneklerini yaratmışlardır (13).

Antropolog Sibel Özbudun, ‘*Kültür Hâlleri-Geçmişte, Ötelerde, Günümüzde*’ (14) adlı yapıtında, yukarıdaki savı irdeleyen, genel çerçevesi ‘siyasal bir kültür(ler) çözümlemesi’ olan yaklaşımıyla, kültürel kırimdan (ethnocide) ekosistemin talan edilmesine, yerli kültürlerin etnografik müzeleştirilmesinden yokedilen dillere, ortodoksiden heterodoksiye, ulusal kimlikten tüketim kültürüne, yabancılaşmadan postmodernizme, kimlikten çokkültürcülüğe, yoksulluktan zorunlu göçe, kargo kültüründen metalaşmaya değin birçok konunun, ortak bir kültürel resmin farklı parçalarını oluşturduğunu ve sonuçta herşeyin ‘Emek-kültür ilişkisi’ ve ‘kültürün dinamik yönü’ başlıklarında toplanabileceğini söyler. Kültürün nasıl bir çerçevede insanlık için daha yararlı olabileceği ipucunu, bu politik ilişkilerden yola çıkarak açıklar. Özbudun: *Büyük ölçüde egemen sınıf ve düşünceler tarafından dikte edilen kültürün genel görüntüsü, ‘ideal’den tümüyle sapmıştır. Adına ister ‘tüketim toplumu’ isterse ‘dinsel cemaat’ ya da ‘etnik kimlik’ densin, ileriye ya da geriye doğru çeşitli kültürel (aslında politik-kültürel) kimlik önerileri, ‘insanlığa varlığını sürdürme güvencesi verebilecek yetiyi sergilememektedir’* derken kültürün politikalarla nasıl etkilenebileceğini vurgular.

Kültürün ideoloji ve politik olgularla iççeliği, emperyalizmin kültürel savaşlarının kıyasıya yaşandığı zamanlarda yoğun olarak görülür. Bugün,

her sanatsal ve kültürel olgunun üzerinde bu politik amaçlı ilgilerin etkisi vardır. Dünyanın hemen hemen her köşesinde, olağanüstü pahalı kitle iletişim araçları aracılığıyla sürdürülen propagandanın maddi kaynağı, varolan hegemonyasını sürdürmesinin kültürel savaflara bağımlı olduğunu gören sermayenin ta kendisidir.

Küreselleşen sermayenin kültüre bakışı: Kültür emperyalizm

Emperyalizmin kültüründen yada emperyalist kültürden anlaşılan, çoğunlukla hayatın her anına yerleşmiş imgeler (Coca Cola, Mc Donald's, çiklet, blue-jeans, kovboy gibi) veya yabancı dillerde yazılmış işyerleri tabelaları, Amerikan filmleri ve dizilerinden kaynaklanan etkilenmeler ve yozlaşmalar olur. Sanki bütün bunların ve benzerlerinin saldırısı durdurulabilirse, gençliğin, halkın, dilin, kültürün korunabileceğine inanılır. Yabancı ürünlerin ana dilde isimlerle satılmasını zorunlu kılan yasaların çıkarılmasını tavsiye edenler bile çıkar. Emperyalizmin dinamiklerinden bi-haber yapılan bu tip çabalar gerçekte çapsız etkinlikler olmaktan öteye geçemezler.

Metanın ve onun pazarlanış biçimlerinin, kültürel sonuçlar doğurmayacağı düşünebilir. Elbette önemli olan, onun üretiliş koşullarıyla birlikte yerleşen toplumsal ilişkiler ve bunların içinde gelişen eğilimlerdir (15). Fakat içinden geçmekte olduğumuz koşullara bakınca, eskiden olduğundan daha farklı bir şeylerin döndüğü görülmektedir.

Dünyanın her tarafında, kapitalist kültürün taşıyıcısı ve 'yozlaştırıcı' nesnelere olarak tanımlanan malların üretilmesi ve satılmasının üzerinden onlarca yıl geçti. Blue kovboy pantolonları veya Coca Cola çoktan dünyanın bir çok yerinde ki insanların ortak giyimi ve meşrubatı oldu. Üstelik kendi başlarına bu nesnelere, ya da onların toplamı, şimdi yaşayarak görüldüğü gibi, inanılmaz boyutlara ulaşmış durumda.

Emperyalizm, kapitalizmin 'sermaye ihracı' ile karakterize edilen bir aşamasıdır. Burada ki sermaye ihracı, meta ihracatından farklı ve salt tüketime yönelik bir mekanizma değildir. Aksine, ihraç edildiği ülkede, yeniden üretilip 'azami kar' halinde metropole dönmesiyle meta ihracatından ayrılır. Sermayenin genişletilmiş yeniden üretimi, bu üretimin gerçekleşmesini sağlayacak yeni ilişkilerin, dolaylı dolaysız yeni üretim araçlarının ve yeni üretici güçlerin oluşmasına neden olur. Limanlar, fabrikalar, ulaşım yolları, üretimin sonuçlarını elde etmeye yönelik araçlar olarak, emperyalizmin varlığı içinde girilen her türden ilişkide, yaratılır, geliştirilir ve toplumsal hayatta etkili hale getirilir. Kuşkusuz, tıpkı meta öğretiminde olduğu gibi, değişim ve dağılım süreçlerinde gerekli olan bu araçlar da belli bir yatırımı, işgücünü ve sınıflar arası ilişkilerin gerekli kıldığı örgütlenmeleri de gerektirir ve oluşturur. Ancak emperyalist tahakkümün devam edebilmesi için sermaye, üretim araçlarından farklı olarak birde 'manevi araçlar'a ihtiyaç duyar (15).

Manevi araçların kullanımı kapitalizmin yaşı kadar eskidir. Emperyalizm öncesi sömürgeci ilişkilerde bile bu manevi araçların kullanımını görmek mümkündür. Beyaz adam, kendince uygarlığından bi-haber (!) yaşadığına inandığı yerli halkların (vahşilerin), hammadde kaynaklarının, altın ve gümüşün, elmasın işlenmesine ve götürülmesine (çalınmasına) ses çıkarmayacaklarına inansaydı, onları daha uzun süre ilkel diye nitelendirdiği koşullarda yaşamaya terkedecekti. Beyaz adam,

ihtiyacı olandan fazlasını üretmek, tüketmek, ziyan etmek gibi bir geleneği olmayan yerlilerin, kendisinin sınırsız çalmalarına göz yummayacağı iyi biliyordu. Bunu engellemek için aklına gelen çözüm, yerli halkların puta tapan dinsizler olarak kalmalarındansa, İsa'nın dinine inanmış dindaşlar haline getirilmelerinin daha yararlı olacağı oldu. Doğal tanrılarının yerine, beyaz adamın tanrısını inanmanın bedeli yerli halklara için büyük oldu. Karşılaştıkları yeni ilişkileri ve öğretileri hızla benimseyen yerliler hızla yozlaşıp, özgünlüklerini yitirirken, sömürgeciler 'manevi araçların gücünü' keşfettiler. Yayılmacılığın hızla sürdüğü zamanlarda, askerlere ve tüccarlara her zaman misyonerlerin eşlik etmesinin mentalitesi buydu. Gemiler dolusu araştırmacılar, dilbilimciler, biyologlar ve din adamları, askerlerin ve tüccarların yolları düzleme, malzemeyi işlenmeye hazır hale getirme aktivitelerine, yerli halkları, manevi araçları kullanarak 'zihinsel olarak' sömürüye hazırlama etkinlikleriyle katıldılar.

Bugün, emperyalist kurumların, edebiyat ve sanat üzerinde bilinçli ve planlı bir müdahalesinin yalnızca 'soğuk savaş yıllarında olduğu gibi 'özel' koşullar içinde olup geçtiğini söyleyenler var. Gerçekten herşey o 'özel koşullarda'mı olup bitti? Tabii ki hayır. Çünkü emperyalizm kültürel alana müdahaleyi, her zaman kendi varlık alanının genişletilmesi eyleminin bir parçası olarak gördü ve bu müdahalenin kesintisiz olarak devam etmesi gerektiğine inandı. Zaten, ekonomik ve siyasal olgulardan bağımsız, tek başına kültürel ve zihinsel etkinlik diye bir hedef te eylem de söz konusu olamaz. 'Zihinsel' etki dolaysız olarak ekonomik ve siyasal hegomanyanın bir aracı olarak düşünölmelidir. O zaman, ekonomik ve siyasal hegomanya hedefleri varoldukça, emperyalizmin, kültürel alandaki saldırılarını kesintisiz olarak sürdürmeye devam edeceği gerçeği görölecektir (15).

Bugün, kalkınmış dünyanın tamamında, sanatsal üretim evrenlerinin hepsinde görölen şey, görölmemiş boyutlarda bir kültürel saldırdır. Kültürel üretim ve dolaşımın ekonomik zorunluluklar karşısında, zorlukla sağlanmış olan bağımsızlığı, kültürel varlıkların tüm üretim ve dolaşım aşamalarında, haksız müdahaleler uğramakta ve kültürün bağımsızlığı, kendi ilkesi içinde tehdit edilmektedir (16).

Sermayenin söylemcileri, piyasa mantığının, başka alanlarda olduğu gibi kültür alanında da yalnızca yararları olabileceğini telkin ediyorlar. Kültürel varlıkların özgüllüğünü, her türden korumayı reddettikleri kitaplar konusunda olduğu gibi, kâh sessizce, kâh belirtik bir tarzda yadsıyarak, örneğin teknolojik buluşların ve onları kullanan ekonomik yeniliklerin, sunulan kültür varlıklarının niceliğini ve niteliğini, dolayısıyla da tüketicilerin memnuniyetini olsa olsa artırabileceğini öne sürmektedirler. Tabii ki, teknolojik ve ekonomik yönden bütünleşmiş yeni iletişim grupları, yani kitaplar kadar televizyon iletileri, filmler ya da oyunlar da, topyekün bir tarzda ve fark gözetmeksizin 'enformasyon' adı altında içerilmiş olarak, piyasada alınıp satılan herhangi bir mal gibi

kabul edilmeleri ve herhangi bir ürün gibi işlem görerek kârın yasasına tâbi olduğunu görmek koşuluyla (16).

Bugün, popüler bir kültürün (ekonomik ve siyasi yönden baskın olan) en ucuz ürünleri kendilerini şık ürünler olarak dayatmaktadır. Üstelik, dünyanın bütün ülkelerinde, bu popüler kültürün ürünlerini tüketen genç kuşaklar, ultra-şık ve ultra-modern olduğunu düşündükleri bir kültürü izlediklerine inanıyorlar. Bunun anlamı, blue-jean, coca-cola ve McDonald's "uygarlığı" kendi başına yalnızca ekonomik erke değil, ama aynı zamanda bizzat kurbanların katkıda buldukları bir baştan çıkarma aracılığıyla uygulanan bir simgesel erke de dönüşmüş oluyorlar.

Kültürel üretim ve yayının, ve özellikle de sinemanın büyük işletmeleri, çocukları ve yeni yetmeleri, en başta da özgül bağışıklık koruma sisteminden en fazla yoksun olanlarını tecimsel (commercial – ticari) politikalarının ayrıcalıklı hedefleri haline getirmek suretiyle, reklamın ve medya organlarının hem zorunlu hem de işbirlikçi desteği altında, çağdaş toplumların tamamı üzerinde, onları sanki çocuklaştırarak, olağanüstü ve daha önce hiç görülmedik bir baskı gücüne sahip olmaktadırlar.

Gombrich'in dediği gibi "sanatın ekolojik koşulları" tahrip edilmektedir ve bu tahrip kısa zamanda sanatın ölmesine neden olacaktır. Kültür tehdit altındadır, ve gelişebileceği ekonomik ve toplumsal koşullar, kâr mantığı tarafından derinlemesine bozulmaktadır. Oysa, kültürün, içinde ürettiği özerk koşullar, eğitim sistemleriyle bağlantılı bir şekilde, kültür üreticilerinin ve tüketicilerinin üretimi için devam etmesi gerekmektedir.

Ressamlar, bir Picasso'yu mümkün kılmış olan toplumsal koşulları elde etmek için yaklaşık beş yüz yıl harcadılar. Eserlerin sıradan bir ürün muamelesi görmemesi, boyanan yüzeye ve kullanılan boyaların bedeline göre değerlendirilmemesi için siparişçilere karşı büyük mücadeleler vermek zorunda kaldılar. İmza hakkını elde etmek, yani yaratıcı muamelesi görmek için yıllarca mücadele etmek zorunda kaldılar. Kullandıkları renkleri, onları kullanma tarzını ve hatta, en son evrede, özellikle soyut sanatla birlikte, siparişçinin erkinin olanca ağırlığını duyurduğu konunun kendisini seçme hakkı için mücadele etmek zorunda kaldılar.

Sanatçılar, yazarlar ve müzisyenler, oldukça yeni bir tarihten beri telif hakları ve az bulunurluk, biriciklik, nitelik için mücadele etmek zorunda kaldılar. Sanatçı ve "yaratıcı" olarak kabul edilmek için yalnızca sınırlı eleştirmenlerinin, yaşam öykülerinin ve sanat tarihi hocalarının yardımını gördüler. Aynı şekilde, araştırma ürünü sinema yapıtlarının ve onları değerlendirebilecek bir seyirci kitesinin ortaya çıkması için bir yığın yerine getirilmesi gereken koşullar gerekti. Bu koşulların bazılarını saymak gerekirse, uzmanlaşmış dergiler ve onları yaşatan eleştirmenler, sanat filmleri gösteren ve öğrencilerin devam ettikleri küçük salonlar ve sinematekler, sinemasever destekleyiciler tarafından canlı tutulan sineklüpler, başarısı bir çırpıda anlaşılmayan filmler yapmak için her türlü

özveriye hazır sinemacılar, neyin ne olduğunu bilen eleştirmenler, o filmleri finanse etmek için yeterince bilgili ve kültürlü prodüktörler; kısacası avangard sinemanın kabul gördüğü bütün toplumsal kazanımlar.

Bugün, yapıtın bir ürüne veya herhangi bir mala indirgenmesi nedeniyle, bütün bu kazanımlar tehdit altındadır. Sinemacıların ve prodüktörün yapıtları üzerindeki nihai hakkı elinde tutmak için halihazırda sürdürdükleri mücadeleler, Quattrocento (XIV. Yüzyıl) ressamlarının mücadelelerine benzetilmektedir (16). Artık bütün bu kazanımlar, tecimsel sinemadaki patlama ve özellikle de büyük dağıtıcıların egemenliği sonucu tehdit altındadır.

Uzun bir yüze çıkış, bir evrim sürecinin sonucu olan bu özerk evreler bugün bir bozulma süreci içine girmişlerdir: yapıttan ürüne doğru, yaratıcıdan mühendise ya da teknisyene doğru bir gerilemenin, bir geçmişe dönüşün mekanı durumundadırlar; bu mühendis ya da teknisyenler, o müthiş özel efektler gibi, bizzat icat etmemiş oldukları teknik kaynakları, ya da, özgül araştırmaları, özellikle de biçimsel türden olanlarını değerlendirebilecek donanımı olmayan geniş kitleleri çekmeye yarayan yüksek tirajlı dergiler tarafından ünlendirilen ya da ünlü yıldızları devreye sokarak bu gerilemeyi oluşturmaktadırlar. En önemlisi de, bu son derece pahalı araçları tümüyle tecimsel amaçların hizmetine vermek, yani, -başka teknisyenlerin ve pazarlama uzmanlarının öngörmeye çalıştıkları- ilkel itkilerine doyum sağlamak suretiyle en fazla sayıdaki seyirciyi baştan çıkarmak üzere, o araçları neredeyse sinik bir tarzda düzenlemek zorunda kalıyorlar. Böylece, bütün evrelerde ve dallarda (sinemada olduğu kadar romanda ve hattâ şiir alanından da örnekler verilebilir), “similar-aynı” durumundaki kültürel ürünler ortaya çıkmakta ve bunlar tecimsel (ticari) ürünlerin en geleneksel zemberekleriyle devinirken avangard araştırmalar taklit edilmektedirler. Bu da ikircikliklerinden ötürü, bir andırışım etkisi sayesinde modernlikçi olma iddiasındaki eleştirmenleri ve tüketicileri aldatabilmektedir (16).

Emperyalizm, tekelci sermayenin genişletilmiş yeniden üretimini sağlamak için kendi kültüründe evrenselleşmesini veya moda deyimle küreselleşmesini gündemine yeni almadı ama, soğuk savaş yıllarından başlayan pervazsızlığı ve dayatmayı, açık bir müdahale şekline dönüştürmüş bulunmaktadır. Kendi yoz kültürünün yeni statükosunu güçlendirmenin çerçevesini çizmek için, insanlığın olumlu kültürel birikimlerini ayaklar altında çiğnemek üzere hazırladığı küresel anayasasında, (MAI –Multilateral Agreement on Investment – Çok Taraflı Yatırım Anlaşması)* saldırılarının boyutlarını maddeler halinde belirlemektedir.

MAI, siyasal iktidarları tamamen ve apaçık ABD emperyalizmin kuklası haline getirirken, kendi talepleri doğrultusunda harekete geçen toplumsal sınıf ve katmanların şiddetle sindirilmesinin önündeki tüm hegemonik ilişkilerin ve dengelerin bertaraf edildiği yeni bir konsepti önermektedir.

Kuşkusuz siyaset tek başına yürütülmediği gibi, geniş kitlelerin ideolojik hegemonyası vasıtasıyla kendi gerçek çıkarlarına yabancılaştırılmasının da önemli bir yönetme sorunu olarak kabul gördüğü modern ilişkiler kapsamında MAI, şiddetin altını özenle çizdiği her yerde bu hegemonya sorununu masaya yatırmaktadır.

* MAI'nin OECD-Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatında uğradığı hezimetin ardından, vakit kaybetmeden yeni toplantılar raundunu düzenleyen Dünya Sermayesi sadece tek bir harfi (MAI yerine MFI - Multilateral Framework on Investment – Çok Taraflı Yatırım Çerçevesi) değiştirmek suretiyle anlaşmayı WTO-Dünya Ticaret Örgütü bünyesine aktarmış bulunuyor. MFI'nin yıl sonu toplantı gündemine girmesi konusundaki ülke pozisyonları ise şöyle : Avrupa Birliğinin Hükümeti konumunda olan Avrupa Komisyonu öncülüğünde ve Kanada, Japonya ve Avustralya'nın da içinde bulunduğu güçlü bir grup MFI'nin toplantı gündemine alınması için aylardan beri dünya çapında yürüttüğü kulis faaliyeti sonucunda G.Asya ve Latin Amerika ülkelerini ikna etmiş bulunuyor. Avrupa kıtası ile birlikte ele alınınca, olayın %60-70 oranında halledildiğini düşünmek bir kehanet sayılmaz. ABD ise oyunun bu perdesinde önde görünme çabası göstererek, ne olumlu ne de olumsuz bir beyanda bulunmamaya özen gösteriyor. Ancak ABD, ihtiyatı elden bırakmamak amacıyla belli ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar (BITs) üzerinden MAI anlaşmasını bir yandan imzalatmaya başladı bile. Haziran ayında OECD'de yapılan bir toplantıda Amerikan müzakere heyeti sözcüsü, MAI gibi bir anlaşmanın WTO içinde kabul ettirilmesinin pek kolay olmayacağına inandıklarını ve bu yüzden anlaşmayı çeşitli ülkelerle ikili anlaşmalar çerçevesinde imzalayacaklarını duyurmuştu. Bu açıklamanın hemen ardından ise ABD ile Güney Kore arasında MAI'nin tüm maddelerini içeren bir BIT imzalandığı, Güney Kore Hükümetinin Japonya ile de benzer bir anlaşma imzalaması için sıkıştırıldığı haberi ile çalkalandı dünya. Eylül ayında Amerika'yı ziyaret eden Türkiye Hükümet delegasyonu da ülkeye geri döndüğünde benzer bir müjde ile halkın karşısına çıktı: Türkiye ile ABD arasında bir yatırım ve Ticaret anlaşması imzalanmıştı. Ancak Hükümet delegasyonu ile birlikte ABD'de müzakerelere katılan işveren heyetleri “doğal olarak” anlaşmanın detaylarına tam olarak vakıf oldukları ve hatta belki de belli bölümlerini kendi çıkarları yönünde değiştirebildikleri halde üretimin temel unsuru olan işçi ve memurlar ile onların Örgütlerine bu anlaşma hakkında hala hiçbir bilgi verilmemesi konusundaki ısrarlı tutum Hükümetçe sürdürülüyor. Bu gizlilik de ister istemez 2.5 yıl boyunca (1995-1997) toplumlardan buca buca gizlenen MAI anlaşmasını getiriyor akıllara. Zaten, depremden sonra ülkemize çok kısa bir ziyarette bulunan ABD Dış İşleri Bakanı Madleine Albright eğer yanlışlıkla böyle bir anlaşmanın hazırlıklarının iki ülke arasında aylardır devam ettiğini ağzından kaçırmasaydı, belki bugün anlaşmanın varlığından bile haberimiz olmayacak, ancak Meclis onayından sonraki süreçte Resmi Gazetede yayınlanacak bilgiler sonucunda (ve eğer bu gazete bu alana ilgi duyan ve ülkesini seven biri tarafından okunursa) haberimiz olacaktı (7). En son Sri Lanka'da hükümet krizinde ABD, ikili anlaşmaları askıya aldığı söyliyordu.

Kültür, bu türden hegemonik ilişkiler açısından en önemli kaldıraçlardan biridir. Günlük hayatın sanatın ekonomik ve politik gereksinimlerle uyumlu hale, pazara sürülen metaların her zaman ihtiyaç duyulan durumuna getirilebilmesi için günlük hayat üzerindeki bu kültürel müdahale, tekellerin siyasal iktidarı için zorunludur. 50'li yıllarda ve sonrasında 'Marshall Projesi' kapsamında gelişmekte olan ülkelere yardım paketleri ve 'barış gönüllüsü' adı altında kültürel misyonerler gönderen ABD, '80'li yıllara gelindiğinde 'cola, hamburger, blue jean' göstergesiyle tanımlanacak bir hayat tarzının egemen hale gelmesi için kendinden emin 'soğuk' adımlarını atmaya başlamıştır. Soğuk savaş yıllarındaki kültür şıngılları ise '80'li yıllarda, özellikle Sovyetler Birliğinin açık dağılışından sonra öldürücü zerkler haline gelmeye başlamıştır.

MAI, soğuk savaşın ABD emperyalizmi lehine zaferle sonuçlanmasından sonra yayılan üstü örtülü istilanın, açıkca bütün dünya halklarını kapsayan bir işgale dönüştürmek için dizayn edilmektedir. Üstü örtülü istilalar, Türkiye'de 50'li yıllarda ki Menderes hükümetinin çok sevdiği ve ardıllarının da dilinden düşürmediği 'küçük Amerika' sevdalarının, geniş orta sınıf arasında bir hegemonik karşılık bulması ve Amerikalılaşmayı içselleştirmesi ve emekçi sınıfın olup bitenlerden sonra şaşkına dönmesiyle başlayan bir süreci ifade etmektedir.

Medya ve diğer iletişim araçları, emperyalist kültürün içselleştirilmesinde ve kaptalist hayat tarzının sistemleştirilmesinde hiç kuşkusuz çok önemli işlevler üstleniyorlar. Görünürde iktisadi bir anlaşma sanılan MAI'de tekellerin çok uzun süredir edindikleri deneyimlerin genelleştirilmesinden ve buna hukuki bir kılıf kazandırılmasından başka bir şey değil aslında ve kültürle birlikte yaşamı anlamlaştıran her olguya cepheden saldırıyı gözüne kestirmiş durumdadır. Jean Gabriel Fredet'in şu sözleri, bu deneyimin nerelerden ve nasıl edinildiğini göstermesi açısından ilginçtir: *'Eğer Amerika bugünkü dünyaya egemense, bu ekonomik gücünden olduğu kadar, kültürünün hegemonyasından da kaynaklanmaktadır. Genç yazar ve sinemacılar yada Bergman, Fellini, Bunuel aracılığıyla Avrupa ve Fransa bir tür kalite bekçiliği görevi üstlenmişlerdi. Diğer taraftan olayın ekonomik yanı gerektiği gibi anlaşılmuş değildi. Fransa, duyarlılıklarımızı biçimleyen, kültürel ve düşünce değerlerimizi belirleyen ve aynı zamanda muazzam kar sağlayan bu özdeksiz endüstrinin önemini ölçmede geçikmişti. 1956'da 've Tanrı kadını yarattı' filminin dillere destan başarısını beklemek gerekmişti. Fransa büyük bir şaşkınlık içinde Brigitte Bardot'nun Renault'tan daha fazla döviz sağladığını keşfetti. 30 yılların başında başkan Hoover, Amerikan filmlerinin gösterildiği ülkelere iki katı daha fazla otomobil, müzik seti satıldığını söylüyordu'* (17).

Bugün dünyanın her yerinde süreç aynen yukarda Fredet'in anlattığı şekilde işlemektedir. Amerika kökenli pop kültürünün yaygınlaşmasına

bel bağlayan irili ufaklı tekeller ve hatta küçük yerli şirketler pop sanatçıların kliplerini boşuna finanse etmiyorlar. Önemli isimlerin magazin basınında çarşaf çarşaf sergilenen yaşam biçimleriyle de iyice açıklanan bir hayat tarzının tüketim kültürünü körüklerken, metalarda günlük hayat arasındaki ilişkiyi tamamen dolaysız hale getiriyorlar. Son zamanlarda, bu fenomen bir çok diğer sanat dalını kapsayacak şekilde hızla yayılıyor.

Türkiye’de İnci Aral’ın kitabının bir ilaç şirketi tarafından finanse edilmesi için, tekelin yazardan, romanında kendi ürünlerinin reklamının yapılmasını talep etmesi, sanat ve kültürün nasıl bir erozyona maruz kalabileceğini gösteren çarpıcı bir örnektir.

Bugün mali sermayenin bileşenlerinden olan banka sermayesinin sanat yapıtlarına yatırım yaparak, kültür sanat kurumları ve galeriler açarak, müzayedeler düzenleyerek sürdürdüğü faaliyetler artık olağanlaşmış durumdadır. Bunun anlamı, mali sermaye artık sadece sanat ürününü kapsamakta kalmayacak doğrudan sanat ürününde yaşatılacaktır. Sanatın ve sanatçıların bağımsızlığından dem vuran, sanat eserinin politik mesajlar taşımaması gerektiğini söyleyerek ‘bağımsızlık’ savunuculuğu yaptığını sanan sanatçı ve aydın kesiminden bu gelişmeler karşısında hiç ses çıkmaması, ‘küçük Amerika ideolojisinin vahim boyutlarda içselleştirildiğini göstermektedir.

Tekelci sermaye MAI ile birlikte, burjuvazinin devrimci döneminde, aydınlanma ve Büyük Fransız Devrimi sırasında kazanılmış ve tüm insanlığın kültürel hazinesine aktarılmış olan temel sanatsal ilkeler ve sanatçının faaliyetini belirleyen evrensel kültürel hukuku da bir kaleme gözden çıkarmak istemektedir. Anlaşmanın imzalanmasıyla ortaya çıkacak en önemli sonuç, yazarıyla eseri arasındaki kopmaz ilişkisinin uluslararası tekellerin çıkar ve ihtiyaçları için finans kurumlarına devredilmesi olacaktır. Yazarı ve sanatçıyı bir patent sahibine dönüştüren sistem ‘buluş’ statüsü kazanan eseri yatırımcının dilediğince pazarlayabilmesine olanak sağlayacaktır. Dahası sanatçının eseri üzerindeki tüm hakları iptal edilecek ve ilgili yatırımcı bu buluşu sahibinin onayı olmadan istediği gibi kullanabilecektir.

Bu olumsuzlukların sonucunda, artık yazarlar piyasa kaygısını önlerine koymaksızın yada yapıtlarını finans kuruluşlarının ve tekellerin edebiyat danışmanlarına beğendirmeyi hesaba katmaksızın eser yazmaya yeltenmeyeceklerdir. Eğlencelik, içi boş ve baştan sona Amerikan yaşam tarzının övgüsüyle dolu ve hiç bir sanat değeri olmayan eserlere imza atmak zorunda kalacaklardır. Çünkü onlara, MAI ile çerçevesi belirlenen kültür sanat ilişkilerinden başka bir seçenek bırakılmamaktadır. Böylece piyasaları ölümsüz ve bütün zamanlara direnebilen eserler değil, popüler kültürünün güncel yoğunlaşma alanlarının ihtiyaç duyduğu, sabun köpüğü gibi hemen sönüp etkisi geçiveren yapıtlar kaplayacaktır. Yatırımcıyla yaratıcı arasındaki farkı ortadan kaldıran, yaratıcı faaliyeti önemsizleştirip geçersizleştiren böylesi bir sistem, gerçekte sanatçının

yeni bir statükoyla eylemini devam ettirmesinden çok, sorumlu sanatı ve sanatçıyı yoketmenin hesabını yapmaktadır (17).

Çok Taraflı Yatırım Anlaşması gündeme taşındığında ilk tepki Fransız sinemasından gelmişti. Yeni Dalga hareketinin başlamasından itibaren Hollywood sinemasına karşı seçenek üreten Fransız sinemacılar, MAI'de ABD sinemasına yönelik kültürel istisna tanınmasına karşı seslerini yükseltmişlerdi. Hollywood 'un hızlı tempolu 45'er saniyelik seanslarından oluşan sanat değeri düşük, düşünceyi ve kavramsallaştırmayı değil eğlendirmeyi amaçlayan filmlerine karşı ağır tempolu, seyirciyi kavramsal düşünmeye yönelten ve gündelik hayatın ayrıntılarına ilgi gösteren Yeni Dalga hareketi, her zaman kendisini ABD'nin kültürel hegemonyasına karşı bir protesto olarak tanımlamıştır. Gerçi, Fransız sinemasıyla Hollywood sineması arasında her zaman bir çatışma olmuştur ama MAI bu çatışmayı bir kez daha su yüzüne çıkarmış ve MAI anlaşmalarının gizliliğini deşifre etmişti. ABD'nin haber ve görüntü yayınlarının serbest dolaşımı tanımıyla kendi yaşam biçimini ve değerlerini globalleştirmeye çalıştığı Mal tartışmalarının perde arkasında, Fransız sinemacılarının kaygıları kadar, önemli ölçüde AB ile ABD arasındaki çelişkilerin yattığını da kabul etmek gerekiyor. Bu nedenle, MAI'de yer alan, Fransa'dan gelebilecek olası tepkileri nötralize etmeye yönelik kültürel istisna maddesi bu tepkiyi azaltamamıştır. Çünkü, ABD emperyalizminin kültürel hegemonyası, sinema sektörünün bir hayli güçlü olduğu Fransa için, pastadan alınacak payı küçültüğü için bir tehlike oluşturmaktaydı.

Bu gelişmeler gösteriyor ki, uluslararası tekellerin global bir anayasa çerçevesinde güvence altına alınmasını öngören MAI ve bu konuda bir sigorta işlevi görecektir olan MIGA (Multilateral Investmens Guarante Agency – Çok Taraflı Yatırım Anlaşmaları Garanti Sigortası), bir ultra emperyalizm (tekellerin barış içinde yatırım yaparak birarada yaşayabilecekleri bir düzen) kurmaya yetmiyor, aksine tekeller arasındaki çatışmaların şiddetlendiriyor. Ama bu sinema ekseninde gelişen tartışmanın gösterdiği bir başka şey daha var. MAI, emperyalist kültürün hegemonyasını genişletip derinleştirirken insanlığın geleneksel kültürel alışkanlıklarına ve yaşam biçimlerine de saldırıyor ve halkların kültürel değişimlerini kendi dinamikleriyle gerçekleştirmesini sekteye ugratacak tasarılar hazırlıyor. Fransız sinemacıların bir kısmının tepkisi, bu bakımdan sermayenin küreselleşmesinin aynılaştırıcı, tek-tipleştirici, baskıcı müdahalesine karşı yerel değerlerin itirazı olarak değerlendirilebilir.

Fransız sinemacıların karşı çıktığı MAI'nin istisna maddesi şimdi işlevsiz durumdadır. ABD kültürel sektörünün müzikten sinemaya kadar ürettiği pek çok mamülün pazarın oldukça yüksek bir yüzdesine sahip olması, sanat niteliği yüksek eserlerin izleme şansını gerçekten bir istisnaya indirivermektedir. Kaldı ki, MAI'yle birlikte sanat eserinin, piyasada işlem gören herhangi bir metadan onu ayırt edecek hiç bir özelliği

kalmayacaktır. Bunu "*Telefon, televizyon, bilgisayar gibi büyük kitle hizmet ve ekipmanlarının yeniden gruplandırılmasına olanak veren teknik convergence (yakınlaştırma, birleştirme) ilkesine dayandırmaktadır. Convergence ile ikisinin de aynı iletişim türünü kullanması nedeniyle bir faks, bir filmle aynı değerde sayılacaktır*" sözleriyle açıklamaktadır Jack Lange. Bir telgrafla bir roman, faksla sinema filmini aynı gören MAI zihniyeti ekonomik çıkarlarla kültürel ifade arasındaki az çok dolaylı ilişkiyi bile çıplaklaştırıp sanatın ve kültürün kendine özgü yöntemlerini, üslubunu hiçe saymaktadır. Bu, sanatçının üzerinde, yaratırken otosansür uygulayabilsin, egemen politikayı içselleştirebilsin diye şimdiye dek kurulmak istenen ideolojik hegemonyadan da ağır bir müdahaledir. MAI, sanatsal yaratıyı teknik bir sürece indirgeyen, sanat eserinin değerini sadece değişim değeriyle ölçen ve bu değeri tabii ki piyasadaki meta ilişkilerine endeksleyen bir küresel anayasa olarak karşımıza çıkmaktadır (17).

İnsanlığın Evrensel Kültürünün küreselleşen sermayeden çektikleri

2. Dünya Savaşı'nın bitimi, aynı zamanda bugün kolları dünyanın her yerine uzanan istihbarat teşkilatı CIA'nin da doğum günüdür (18). O günden sonra, adına 'Soğuk Savaş' denilen emperyalist tehdit süreci boyunca sürdürülen, yıldırma ve kuşatma politikasının bir parçası olan kültürel müdahaleler, bu örgütün sorumluluğuna verilir.

CIA, ilk iş olarak, Avrupa'daki 'elit kesimler'i 'yol arkadaşı' haline getirir. Çünkü asıl hedefin, *'uzun vadede, topluma ahlaki ve siyasi liderlik sağlayacak olan eğitilmiş ve kültürlü sınıfları kazanmak* olduğunu çok iyi bilmektedir.

Frances Stonor Saunders, *Who Paid The Piper* (Parayı Kim Verdi?) isimli kitabında uzun uzun CIA'nın o süreç içinde karıştığı kültürel etkinlikleri ele alıyor. 'Tövbeli komünist' Arthur Stler'in desteğiyle, 'Komünist Olmayan Sol'un önde gelen isimlerini kıskacına alması ve bu çevreleri, 'Amerikan değerlerinin öncü gücü' olarak kullanması kitapta tüm ayrıntılarıyla örneklenmektedir. Kitapta, CIA'nin bir dizi kültür örgütüne nasıl sızdığını ve onları paravan kuruluşları ve Ford-Rockefeller vakıfları gibi 'hayır kurumları' aracılığıyla nasıl yönlendirdiği de uzun uzun anlatılıyor.

'Kültürel soğuk savaş' olarak adlandırılan bir politika kapsamında yüzlerce kültür kongreleri örgütlenmiş, sergiler açılmış, konserler verilmiş ve kitaplar basılmıştır. Resim sanatını toplumsal içerikten 'kurtarmak' amacıyla, 'soyut ekspresyonizm' akımı, milyonlarca dolar harcanarak bizzat CIA aracılığıyla yüceltilmiştir. Bütün bu eylemlerin amacı, Marksizmi, sosyalizmi, toplumsal mücadeleyi eleştiren ama sözde 'birey'i öven yayınları destekleyerek (fonlarla) insanları 'zihinsel' olarak kapitalizme hazırlamaktan başka birşey değildir.

CIA, bu uğraşlarına, 'aydın özgürlüğünün en önde gelen isimleri'ni devşirmekle başlar. Tanınmış aydınların bazıları, doğrudan CIA çekleriyle çalışır. Bazıları, bilerek ve isteyerek CIA 'projeleri'ne destek verir. Diğerleri ise; teşkilatın yörüngesi etrafında dönüp dururlar. Örgüt, saçtığı paraları 'karşılıksız' vermemiştir elbet: CIA, her zaman fonladığı kişi ve kurumlardan, 'propaganda savaşının bir parçası olarak hareket etmeleri'ni istemiştir. Doğrudan veya dolaylı CIA parası alan ABD ve Avrupalı yayınlar arasında Partisan Review, Kenyon Review, New Leader ve Encounter gibileri vardır. 'Şöhret basamakları'nı tırmanmakta CIA desteği alanlar arasında Irving Kristol, Milvin Lasky, Isaiah Berlin, Stephen Spender, Sidney Hook, Daniel Bell, Dwight MacDonal, Robert Lowell, Hannah Arendt, Mary McCarthy ve George Orwell tanınmış yazarları sayar Frances Stonor Saunders kitabında (18).

'Teşkilat', etkinliklerini yalnızca kültür ve sanat alanıyla sınırlamaz. Özellikle Avrupa'da; 'Demokratik Sol' bir hareketin yaratılmasıyla yoğun olarak ilgilenir. Bu anlamda sanat ve edebiyat çevresinden, Ignacio

Silone, Stephen Spender, Arthur Koestler, Raymond Aron, Anthony Crosland, Michael Josselson ve Orwell gibilerden fazlasıyla yararlanılır.

Saunders kitabında, CIA hesabına çalışan bu kişilerin, gerçek ortaya çıktıktan sonra kendilerini 'sade gerçeğin arayıcıları, hümanistler, özgür ruhlu aydınlar, sanat için sanatı savunanlar' gibi sözlerle savunmalarını yazıyor. Hepsi, 'hümanistlik' kılıfı altında, yoz bir kültürün yeryüzünün her noktasına yayılmasının aracı olmuşlardır.

Kitabın en ilginç bölümlerden biri, CIA ile Modern Sanatlar Müzesi'nin yaptığı işbirliğidir. Bu iki kuruluş; sosyalist gerçekçilik akımına karşı 'soyut ekspresyonist' sanatı (SE) çıkarmak için büyük çaba ve para harcarlar. Öyle ki CIA; SE'ye destek verilmesini sağlamak için ABD Kongresi'ndeki Cumhuriyetçilere karşı çetin bir savaş verir. Örgüt, belgelerinde SE'yi şöyle tanımlar: 'Anti-komünist ideoloji; hürriyetin veya hür teşebbüsün ideolojisi budur. Figüratif olmayan ve siyasi olarak sessiz; sosyalist gerçekçiliğin antitezi'. Dahası, CIA; SE'ye 'milli iradenin tezahürü' rolünü biçmiş ve 'komünizmle sadece sopayla mücadele edildiğini sanan' cumhuriyetçi sağın baskıları karşısında, özel sektöre dönülmesi gerektiğini savunmuştur. Devreye giren, Modern Sanatlar Müzesi kurucularından Nelson Rockefeller'de, SE'yi 'hür teşebbüsün resmi' olarak nitelendirir. Bunda şaşılacak bir şey yoktur çünkü müze yöneticilerinin önemli bir bölümü CIA'ya bağlıdır ve onlardan bu resim akımını, sosyalist etkiye karşı cepheye sürmeleri istenmiştir.

CIA fonlarıyla, Avrupa çapında onlarca soyut ekspresyonist sergi açılır. Sanat eleştirmenleri harekete geçirilir ve sanat dergilerinde, yüzlerce bu akımı öven yazılar yayınlanır. Avrupa'nın en prestijli galerilerinin 'ayarılanması' sayesinde, kıta çapında estetik anlayışa nüfuz edilir. Saunders, bu noktada önemli bir saptama yapıyor: '*Amerikan resminin kültürel Soğuk Savaş'ta üstlendiği sıradışı rollerden biri, onun CIA'nın bir parçası haline gelmesi değil, kendini bilinçli olarak apolitik ilan eden bir akımın, böylesine politik bir nitelik kazanabilmesiydi.*'

Saunders'in kitabında belirttiği gibi CIA, 'apolitik sanat' lafını çok sever. Öyle ki, Avrupa solundaki sanatçıların 'tarafsızlaştırılması' için sürekli bu tanımları kullanır. Oysa, 'apolitik sanat', ortaya çıktığından beri, Amerikan emperyalizminin kullandığı bir aldatmacadan başka birşey olmamıştır. Apolitik sanat akımından etkilenen pek çok saygın yazar, şair, ressam ve müzisyen, kendilerini 'politika dışı' ilan ederek bu aldatmacanın kurbanları olmuştur. Siyasi tercihi olmayan, 'özgür' sanatçı ve aydın safatasının, bugün dahi pek çok alanda 'revaçta' olması uygulanan politikanın gücünü göstermesi açısından önemlidir.

Bütün bu 'kültürel yönetme ve etkileme' faaliyeti, Soğuk Savaş'ın bittiği, ama bu kez de 'teröre karşı savaş'ın başladığı zamanımızda da hızla sürmektedir. Şubat ayı ortalarında, 60 civarında Amerikalı 'aydın', ilginç bir mektup yayınladılar. Aralarında, 'medeniyetler çatışması' tezinin mucidi Samuel Huntington ve 'tarihin sonu' tezinin sahibi Francis

Fukuyama'nın da bulunduğu aydınlar (!), Le Monde gazetesinde yayınlanan 'Amerika Mektubu' adlı mektupta şunları söylerler: '*ABD, diğer ülkelere karşı zaman zaman adaletsiz davranıyor... Savaş, insan hayatına mal olan çok ciddi bir olay. Ama bazen, bir milletin kendini silahla savunması kaçınılmaz hale gelebilir. Hükümetler, toplumlarının temelini teşkil eden bireyi korumak zorundadır... Düşünce ve inanç özgürlüğünden vazgeçilemez. Tanrı adına cinayet işlemek, Tanrı'ya ihanettir... Bu savaşın kazanılması, Amerikan ulusu için fevkalâde önemli. Biz, kendimizi savunmak için savaşırken, aynı zamanda insanlığın en güzel umutları olan insan haysiyeti ve insan hakları ilkelerini savunmak için savaştığımızı inanıyoruz. Bu savaş, dünyayı adalet üzerine kurma imkânlarını artıracaktır...*' (19).

CIA'nın soğuk savaş dönemindeki kültürel müdahelerinin benzerleri Nazilerle, Türkler arasında da geçmiştir. Emperyalist odaklar arasındaki savaşın bir yanı olarak 'kültür' meydanında da savaş acımasızca sürer. Nazi Hükümetinin Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye'ye "Alman okul ve üniversite çalışmalarını denetlemek üzere" yolladığı Dr. Löffler: '*İstanbul ve Ankara yüksekokullarında Almanca dilinde okutan çok sayıda profesör, ekonomi, teknik ve sanat alanlarında olumlu etkiler yapıyor, böylece Almanya'nın zihinsel ve ekonomik etkisi gelişiyor*' diye rapor yazmaktadır (15).

Bütün bu örnekler, kültür üzerindeki etkinliğin, 'zihinsel' bir hegemonya yaratmaya yönelik bir 'casusluk' çalışması gibi düşünülüp uygulandığını göstermektedir. Bilim ve sanat adamlarının örtülü ya da açık biçimlerde satın alınması, gizli ya da dolaysız yollardan maddi ve manevi olarak desteklenmesi, sonuçta, siyasal ve ekonomik hedeflere ulaşmanın bir parçası olarak planlanmaktadır.

Antropolog Özbudun'un (14), kültür araştırmacıları arasında öne çıkan iki temel yaklaşımdan –'kültürel emperyalizm' ve 'kültürel melezeleşme/hibridleşme'– bahsederken açıkladığı gibi, bütün bu olup bitenlerin tek adı vardır, oda '*Kültürel emperyalizm*' dir. Çünkü 'Kültürel emperyalizm', emperyalist ülkelerin küreselleşen teknoloji ve sermayesi ile birlikte kültürel unsurlarını da (fikir, ideoloji, simge, anlam) kültürel hegemonyalar olarak dünyanın geri kalan bölgelerine ihraç etmesidir ve pratikte olup bitenler, bahsedilen kültürel yayılmacılıktan başka birşey değildir (13).

Sonuç

Bugün, kalkınmış dünyanın tamamında, sanatsal üretim evrenlerinde görülen şey, kültürel üretim ve dolaşımın ekonomik zorunluluklar karşısında, zorlukla sağlanmış olan bağımsızlığının tehdit altında olmasıdır.

İnsanın evrensel kültürünü hızla küreselleşen sermayenin saldırılarından korumak için verilecek mücadele, insanlığın kapitalizme karşı vereceği topyekün siyasi mücadelenin bir parçası olarak algılanmalıdır. Çünkü bunca vıdı vıdının ve ipe sapa gelmez lakırdının ardında esaslı bir sınıf mücadelesi gizlenmeye çalışılmaktadır. Emperyalist odaklar tarafından açılan bu kültürel ateş, bütün insanlığın kültürel birikimine ve gelecek düşlerine yönelmiş durumdadır. Bu son derece karmaşık, yanıltıcı gelişmeler, etkinlikler ve sözler, insanlığın iyi ve güzel bir dünya mücadelesinin bir daha belini doğrultmamak üzere dumura uğramasını hedeflemektedir (17).

Sermayenin hızla küreselleştiği, ulusal ve kültürel sınırların, deyim yerindeyse kevgire çevrildiği bir dönemde verilecek kültürel mücadeleyi öncelikle, etnik, milli, dini veya ulus temelinde mücadele olarak algılamamak gerekmektedir. Sürdürülecek topyekün bir mücadelenin en ön koşulu bu gerçeği iyi kavramaktır. Böyle bir anlayış ve kavrayış olmadığı sürece, yapılacak her eylem sonuçta, emperyalizmin saldırılarına karşı kültürü koruma mücadelesinden çok, anti-emperyalizm kisvesi altında sürdürülen bir kör-döğüşünden başka birşey olmayacaktır.

Kültürel (yada topyekün yaşamın her alanında) mücadele verilirken, kapitalist güç içinde bölgesel güç oyunlarına dahil olacak çabalar, içeride halklar üzerinde baskı ve sömürüyü meşrulaştıracak ve sonuçta varolan sistemi muhafaza etmenin çabalarına dönüşecektir. Dışarıda ise kapitalist ilişkilere tabii olarak bölgesel bir güç olma kaygısı taşıdıkları için özde kapitalizme ve küreselleşmeye karşı hareketlere dönüşemeyeceklerdir. Bu anlamıyla kapitalizme, yani sömürü ve işgale özünde karşı çıkmayan kesimlerin vereceği kültürel mücadele, tüm insanlığın kültürel mücadelesini oluşturmaya değil, sınırları belirlenmiş bir topluluğun aşırı ırkçı ve milliyetçi duygularının hayat bulacağı bir milli kültür olgusunun gelişmesine neden olacaktır. Bu şekilde verilecek sınırlı, milli kültür mücadelesi, kendi küresel kültürünü, her ulus ve yerel kültüre karşı egemenleştirmeye çalışan emperyalizmin karşısında, daha çabuk anlamsızlaşacak ve daha büyük bir hızla tarihe karıştıracaktır.

Bugünün insanı, her insanın yaşadığı topluma doğrudan müdahil olabileceği, insani ölçekte, hiyerarşik olmayan, kültürel ve cinsel tercih farklılıklarını soğurmadan farklılıkları ile birlikte yaşayabilen, insani değerleri herkesçe paylaşılan demokratik ve özgürlükçü bir toplumu hedeflemelidir. Sağlıklı bir kolektif kimlikten ve kültürden bahsetmek ancak böylesi bir kültür ve kimlik birliğiyle mümkün olabilir. Küreselleşen sermayenin talan etmek, yoketmek, varolmaması için

elinden geleni yapmak istediği kültür, insanlığın ortak kültürü olarak adlandırılacak evrensel kültürdür.

Bugün, dünya yüzünde kültürel saldırılara uğramayan coğrafya yok gibidir. Bin yıllar boyu yaşanan işgaller, savaşlar, imparatorluklar kültürleri birbirine katmış karıştırmıştır. Küllerin arasında etnik, dinsel, milli uluslara dayalı öz kültürleri aramanın kabuledilebilir bir açıklaması ve mantıksal dayanağı olamaz. Böyle bir mücadele anlayışının sömürü ilişkilerinin dışında gelişecek gerçek kültürel özgürlüklerle, ulusların barış içinde bir arada yařadđđ insani bir dünya tasarımıyla hiçbir ilgisi yoktur.

Bütün bu bilgilerin ışığında, söylenmesi gereken, sermayenin daha fazla savaş, işgal, sömürü için sürdürdüğü küreselleşmeye karşı verilecek mücadele, tarih içinde harmanlanıp günümüze kadar gelebilmiş tüm ulusların kültürlerinin, küresel-evrensel bir temelde bir araya getirilip yeniden harmanlanmasına dayanmalıdır. Evrensel insanı şekillendirecek ve emperyalizmin saldırılarına karşı küresel birlik ve mücadeleyi gerektirecek bu ortak kültürü, küresel '*insan olmak*' kültürü olarak tanımlamak ve sermayenin küreselleşmesine karşı korumak insanlığın en önemli mücadelelerinden biri olacaktır.

Kaynakça

1. Mesut Mahmutoğulları, *Küreselleşme; Emeğin gündemi, sermayenin gündemi, dünyanın gündemi*, Özgür Üniversite Forumu, Sayı 15, Mart 2002.
2. Fikret Başkaya, *Sömürgecilik, emperyalizm ve küreselleşme*, İstanbul, Öteki Yayınevi, 1997.
3. S. Çiftiyürek, *Küreselleşme ve Ulus Devlet*, Rızgari, Temmuz 2002.
4. Mesut Mahmutoğulları, *Küreselleşme karşıtı hareketler: 'Nasıl bir dünya' sorusuna yanıt üretebilecekmi?*, MAI ve Küreselleşme Karşıtı Grubu, Temmuz 2002.
5. P. Marcuse, *The language of globalisation*, Monthly Review, Volume 52 Sayı 3, Temmuz-Ağustos 2000.
6. Ahmet Çelikkol, *Küreselleşme ve iş hayatı*, Radikal, 02.09.2003.
7. Gaye Yılmaz, *Kuralsız bir dünyaya doğru: Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni*, Türkiye MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu, 2000.
8. Websters New Dictionary of the English Language, Houghton Mifflin Company, 1980.
9. Stephen A Grunlan & Marvin K Mayers, *Cultural Anthropology: A Christian Perspective*, CA: William Carey Library, 1979.
10. Concise Oxford Dictionary, Published by Oxford University Press (Hardback □ 1997).
11. Sennur Sezer, *Emperyalizmin kültürsüzleştirilmesi*, Evrensel Kültür aylık kültür, sanat, edebiyat dergisi, Sayı 100, Nisan 2000.
12. Johannes Fabian, *Zaman ve Öteki: Antropoloji nesnesini nasıl oluşturur*, Çeviren: Selçuk Budak, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, Sayı 52, 1999.
13. Kemal İnal, *Kültürün siyasal hali*, Evrensel Kültür aylık kültür, sanat, edebiyat dergisi, Sayı 135, Mart 2003.
14. Sibel Özbudun, *Kültür halleri: geçmişte, ötelerde, günümüzde*, Ankara, Ütopya Yayınları, 2003.
15. Aydın Çubukçu, *Derin operasyon konusu olarak kültür*, Evrensel Kültür aylık kültür, sanat, edebiyat dergisi, Sayı 100, Nisan 2000.
16. Pierre Bourdieu, *Küreselleşmenin özgürlüğe tasallutu: kültürü korumak gerek*, İdea Politika, Kasım 2002.
17. Nuray Sancar, *MAI, ye hayır!*, Evrensel Kültür aylık kültür, sanat, edebiyat dergisi, Sayı 77, May 1998.
18. Taylan Bilgiç, *CIA'nın kültür saldırısı*, Evrensel Kültür aylık kültür, sanat, edebiyat dergisi, Sayı 77, May 1998.
19. Johannes Glasneck, *Türkiye'de Faşist Alman Propagandası*, Çev. Arif Gelen, Onur Yayınları, s. 31
20. A. Can Ataş, *Globalizm mi, enternasyonalizm mi?*, Devrimci Demokrasi, Yıl 2, Sayı 34, 1-16 Temmuz 2002.